

1. Проект	нового	Кримінального	кодексу	України.	URL	:
https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code-arhiv .						
2. Кримінальний	кодекс	України	від	05.04.2001 р.	URL	:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text .						

Анна ХАРЧЕНКО

аспірант кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ПРИМУШУВАННЯ ОСОБИ ДО ВСТУПУ У ШЛЮБ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Правове співробітництво на міжнародній арені у запобіганні вчиненню насильства та у сфері боротьби із різного роду проявами явищ, що мають характер насильницьких, Україна започаткувала ЩО? у момент ратифікації Конвенції Ради Європи, що у свою чергу спровокувало появу інституту кримінальної відповідальності за примушування особи до вступу у шлюб, оскільки Конвенцією встановлено, що Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб шлюби, укладені під примусом, могли бути оскаржені, анульовані або розірвані без покладення неналежного фінансового або адміністративного тягаря на жертву [5]. А з цією метою Законом України Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 151-2 [4].

Актуальність цієї роботи полягає у дослідженні питань, чи дійсно таке явище як примушування особи до вступу у шлюб мало підстави для криміналізації; чи відповідає це українським сучасним реаліям; чи криміналізація такого діяння об'єктивно здатна належним чином виконувати завдання щодо запобігання вчиненню насильства.

Сімейним кодексом України встановлено статтею 21, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Шлюбним віком як для жінок так і чоловіків закріплено досягнення 18-тирічного віку, окрім винятків. Стаття 24 наголошує на принципі добровільності укладення шлюбу та недопущення примушування жінки та чоловіка до шлюбу. Також, у випадку відсутності вільної згоди чоловіка або жінки, шлюб може бути визнано недійсним за рішенням суду. СК України встановлено ще поняття фіктивності шлюбу у випадку, коли його укладено жінкою та чоловіком або одним із них без наміру створення сім'ї та набуття прав та обов'язків подружжя [9].

Кримінальний кодекс України містить статтю 151-2, що має назву «Примушування до шлюбу». Аналіз цієї статті дає підстави для виокремлення складу кримінального правопорушення. Безпосереднім об'єктом є воля, честь та гідність особи. А додатковим ще може бути життя, здоров'я та статева недоторканність. Об'єктивна сторона полягає у 1) примушування особи до вступу в шлюб або 2) до продовження примусово укладеного шлюбу, або 3) до вступу у співжиття без укладання шлюбу, або 4) до продовження такого співжиття, або 5) спонукання з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає. Потерпілим може бути як особа, яка досягла шлюбного віку так і та, яка його не досягла. Суб'єкт – загальний. А суб'єктивна сторона полягає у прямому умислі. Кваліфікуючими ознаками кримінального правопорушення виступають повторюваність, попередня змова групи осіб, вчинення даного діяння щодо особи, яка не досягла шлюбного віку згідно із законодавством [7].

Законодавство не містить поняття «примушування» та «спонукання», що призводить до неоднозначного тлумачення, і неможливості розуміння чи є в діяннях особи склад кримінального правопорушення, що в результаті нівелює застосування норми.

У науковій літературі складаються різні підходи до визначення поняття «примушування». О. О. Вакулик розглядає під «примушуванням» вплив на людину з метою

змусити її вчинити або ж навпаки утриматись від вчинення певних дій (незаконний вплив на людину із метою змусити її вчинити певні дії, змінити характер діяльності чи не вчиняти того, що особа збиралася робити; вплив на особу проти її волі, що обмежує свободу вибору поведінки з метою змусити діяти згідно з волею особи, що примушує; умисний психічний (можливо, із застосуванням фізичної сили) вплив на особу, учинений проти чи поза волею потерпілого з метою змусити його виконати яку-небудь дію чи утриматися від її виконання, у процесі якого поставлена злочинцем мета була реалізована (потерпілий дав згоду або розпочав виконання дій, що від нього вимагалися); незаконний вплив на психіку особи, унаслідок якого для неї обмежуються можливості чинити відповідно до своєї волі й людина змушена обрати ту поведінку, що їй нав'язують і яка суперечить її бажанням [2]. Радутний А. Е. зазначає, що примушування може бути як вимога (усна, письмова або невербальна вимога, висловлена в категоричній формі пропозиція потерпілому вчинити негайно чи в обумовлений час певні дії чи утриматися від їх учинення [8, с. 139]. Гуцесова Т.Г. досліджує примушування як тиск (психічний і (або) фізичний тиск на потерпілого в будь-якій формі [3, с.95].

Щодо поняття «спонукання», то О. Храмцов, зауважує, що під час спонукання характер дій є набагато ширшим, оскільки «окрім психічного насильства, це можуть бути й обіцянки, підкуп, умовляння тощо» [6]. В. І. Борисов також вважає, що «поняття «спонукання» за обсягом є ширшим, ніж поняття «примушування», тому що виражається не лише в психічному впливі на особу, що є характерним для примушування, а й в обіцянках, підкупі тощо [1].

Реформування підходів у боротьбі з насильством та нульова нетерпимість насилля у будь-яких її проявах є ознакою цивілізованої держави. І звичайно, поява нових інститутів кримінальної відповідальності здатна бути одним із способів запобігання вчинення насильства. Однак чи має таке явище як примушування до вступу у шлюб підстави для його криміналізації та є достатньо доцільним й обґрунтованим як самостійний склад кримінального правопорушення – це питання має бути надалі дослідженням і проаналізованим співвідносно з українськими етнічними традиціями.

1. Борисов В. І. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (коментар до законодавства). *Форум права*. 2006. № 1. С. 4–15. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2006-1/06bvchno.pdf>.

2. Вакулик О. О. Кримінально-правова характеристика примушування давати показання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2011. 19 с.

3. Гуцесова Т. Г. Особливості об'єктивної сторони окремих складів злочинів, пов'язаних з трансплантацією органів або тканин людини. Проблеми вдосконалення практики застосування кримінально-правових засобів протидії злочинності органами внутрішніх справ: матеріали міжнародної науковопрактичної конференції (30 вересня 2004 р., Львів.). 2005. С. 94-98.

4. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» № 2227-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.

5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 2319-IX від 20.06.2022. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

6. Кримінально-правова характеристика примусу та примушування. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. Вип. 40. 2008. С. 156–165.

7. Кримінальний кодекс України : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. ст. 131.

8. Радутний А. Е. Примушування особи як спосіб збирання комерційної таємниці. Злочини проти особистої волі людини : збірник матеріалів-практичного семінару (Харків, 19-20 вересня 2000 р.) / ред. кол.: В.В. Статне та ін. Харків : Лествиця Марії, 2002. 240 с.

9. Сімейний кодекс України : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 21-22. ст.135.